

НОВАТА КРИЗА И ФИНАНСОВИЯТ СЕКТОР – ПОМАГАТ ЛИ НИ ПРЕДИШНИТЕ УРОЦИ?

Доц. г-н Калоян Симеонов

катедра „Европеистика“,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Абстракт

Икономическата и финансова криза, която започна в периода 2007-2009 г., провокира съществени изменения в пазара на финансови услуги. Тя стартира от финансовия сектор и провокира други кризи – дългова криза и криза на доверието. След нея бяха предприети важни реформи в ЕС, с които да се преодолеят нейните ефекти и да подготвят Съюза, финансовия му сектор и неговата икономика за възможни бъдещи кризи.

Настоящата криза, след избухването на епидемията с COVID-19, е различна. Тя започна като здравна криза и преминава към икономическа криза със значителна рецесия, по-висока безработица, увеличаване и възникване на нови социални предизвикателства в Европа. В тези изключително трудни и непредсказуеми времена, със загуба на бизнеси и работни места, вниманието се насочва към финансовия сектор, който би следвало да стимулира икономиката и последващото възстановяване. Но дали финансовата стабилност също е застрашена? Възможно ли е здравната и икономическа криза да се превърнат отново във финансова или финансовият сектор ще бъде част от решението на проблема, а не от самия него? Дали финансовият сектор е научил уроците от предходните кризи и възможно ли е тези уроци да помогнат на сектора да изпълнява своите функции в настоящата ситуация? Това са част от въпросите, които настоящият доклад ще обсъди. Той ще завърши с някои препоръки и заключения.

Ключови думи: икономическа и финансова криза, реформи, мерки, COVID-19.

THE NEW CRISIS AND THE FINANCIAL SECTOR – DO PREVIOUS LESSONS HELP?

Assoc. prof. Kaloyan Simeonov, Dr. Habil

*European Studies Department,
Sofia University „St. Kliment Ohridski“*

Abstract

The economic and financial crisis that started in the period 2007-2009 provoked substantial changes in the financial services landscape. The crisis started from the financial sector and caused other crises as debt and confidence crisis. However, after that crisis significant reforms were made in the EU in order to overcome its effects and to prepare the Union, its financial sector and economy for possible future crises.

The current crises after the COVID-19 outbreak is a different one. It started as a health crises and moves to an economic crisis with significant economic recession, higher unemployment, increase in social challenges in Europe and emerging of new ones. In these extremely difficult and unpredicted times with loss of businesses and jobs, the attention is to the financial sector that shall stimulate the economy and the follow-up recovery. However, is the financial stability also threatened? Is it possible the health and economic crisis to turn to a financial one again or the financial sector will be part of the solution of the problems and not part of the problem itself? Does the financial sector learned the lessons from the previous crises and is it possible those lessons to help this sector to perform its functions in the current situation? These are some of the questions that the current paper will discuss. It will end with some recommendations and conclusions.

Key words: economic and financial crisis, reforms, measures, COVID-19.

1. Увод

Икономическата и финансова криза през 2007-2009 г. изникна внезапно, бе продукувана от спукването на ипотечния балон в САЩ и предизвика вълна, която върхлетя икономиките, финансовите пазари, социалните системи и доверието в тяхното управление. Последното от своя страна доведе до нарастване на националистическите и популистките движения в ЕС и света, надигане на гласове за защитаване

на националните интереси и застрашаване на постигнатото от процесите на глобализация и интеграция.

Настоящата здравна криза, причинена от пандемията от COVID-19, също възникна внезапно и светът отново се оказа неподготвен. През 2017-2019 г., след няколко години на успешно възстановяване на икономиката, всички започнаха да се подготвят за намаляване на растежа и дори лек спад на икономиката. Но това бе преди кризата от COVID-19. Сега сравнително реалистичните прогнози са за много сериозна рецесия и спад на икономиката от 5 до 10% за 2020 г. Появяват се и коментари, че настоящата криза може да е много по-съществена от тази през 2007-2009 г., а дори може да застигне като ефект Голямата депресия от 1929-1933 г., особено ако не се намери ваксина или друго здравно решение на проблема с пандемията. Цели сектори на икономиката като самолетните превози и туризма са напълно парализирани. Надеждите са за бързо възстановяване след това, но никой не може да прогнозира кога ще започне то. Защото ситуацията е една, ако икономиката остане блокирана за два-три месеца, и съвсем различна, ако структурните мерки и социалната изолация трябва да продължат две или три години. Процесът на глобализация, който движеше света, се превърна в проводник на настоящата криза и безпрецедентно бързото разрастване на пандемията.

Настоящият доклад се стреми да анализира до каква степен във финансовия сектор са научени уроците от икономическата и финансова криза през 2007-2009 г. и дали този сектор ще се превърне в част от решаването на проблема, а не в неговото допълнително задълбочаване. Първо ще представим някои от основните реформи след кризата от 2007-2009 г. След това ще посочим някои от първоначалните реакции на финансовото регулиране и финансовия сектор веднага след възникването на пандемията от COVID-19. Информация ще бъде предоставена и за България. Накрая ще бъдат направени изводи и препоръки.

2. Реформи след икономическата и финансова криза от 2007-2009 г.

В настоящия раздел нямаме за цел да правим пълен преглед на реформите, които бяха осъществени във финансовия сектор след кризата от 2007-2009 г. Целта е единствено да илюстрираме само някои от по-важните промени, които имаха за задача да направят финансовите, дълговите и валутните пазари в Европа много по-стабилни, отколкото бяха те преди тази криза.

Една от най-значимите промени след тази криза бе създаването през 2012 г. на **Европейския стабилизационен механизъм (ЕСМ)**, който бе предхождан от други два временни фонда. Този механизъм е

насочен само към държавите членки от еврозоната и неговото действие е постигнато посредством подписването на междуправителствено споразумение между държавите - членки на ЕС, които са приели еврото като единна европейска валута. Европейският стабилизационен механизъм предоставя финансова помощ на страните от еврозоната, които изпитват сериозни финансови проблеми. Тази помощ се предоставя тогава, когато е застрашена финансовата стабилност в еврозоната или в някои от нейните членки. Основният инструмент за подпомагане е посредством заеми за възстановяване на макроикономическото равновесие, като обикновено тези заеми се отпускат срещу условия за провеждане на реформи в държавите - членки на еврозоната. Бенефициенти по този инструмент са били държави като Гърция и Кипър, като Ирландия, Испания и Португалия също са се възползвали от заеми от механизмите, предхождащи ЕСМ. Друг порядко използван инструмент е подпомагане на рекапитализация на банките, като подобно финансиране е предоставено на Испания. Европейският стабилизационен механизъм оказва сега подкрепа и в рамките на кризата с COVID-19.¹

Решението за изграждане на **Банковия съюз** преимуществено за еврозоната, също е взето през 2012 г. То също има за цел да преодолее ефектите от кризата, започнала през 2007-2009 г., както и да предотврати дълбочината на нови кризи. Идеята е да се намали връзката между състоянието на банките и държавните дългове в страните, които прилагат правилата на Банковия съюз. Той е задължителен за държавите - членки на еврозоната, а останалите страни в ЕС могат да участват в него посредством механизма на тясно сътрудничество. До момента България и Хърватия са подали молби за подобно тясно сътрудничество с ЕЦБ, като то е обвързано и с датата на тяхното присъединяване към валутнокурсния механизъм ERM II. Банковият съюз се състои от: i) Единен надзорен механизъм, посредством който ЕЦБ упражнява пряк надзор над системно важните банки и взема основните решения за всички останали банки, ii) Единен механизъм за реструктуриране, посредством който се цели да се доизгради Единен фонд за реструктуриране с планирани средства от 55 млрд. евро, заделени от банковия сектор за реструктуриране на банки в затруднено положение, iii) Единен наръчник за банкови услуги, който разписва допълнителни правила за банките и iv) Единна схема за гарантиране на депозитите, за която все още не е взето необходимото решение от институциите на ЕС.

Освен Банковия съюз в ЕС все повече се развива и **Съюзът на капиталовите пазари**, който трябва да предоставя алтернативни форми на

¹ За повече информация във връзка с Европейския стабилизационен механизъм, виж неговата страница: <https://www.esm.europa.eu/>

финансиране, извън традиционното банково кредитиране. Съюзът на капиталовите пазари и Банковият съюз съставляват финансов съюз, който е част от мерките за завършването на Икономическия и паричен съюз на ЕС.

Всички останали мерки за **завършване на Икономическия и паричен съюз** също имат за задача да подпомогнат по-плавно функциониране на пазарите и да подготвят ЕС и еврозоната за съответните предизвикателства. Към тези мерки спадат действията за изграждане на икономически и фискален съюз, все по-засилено социално измерение на политиките в ЕС, по-добра отчетност и постепенно формиране на политически съюз в ЕС.²

Бяха предприети значителни мерки по отношение на намаляване на **рисковете във финансовата система**. Приет бе банков пакет, с който тези рискове да се ограничат в банковия сектор. Въведени бяха механизми, с които да се намалят необслужваните кредити в банките.³ Увеличени бяха буферите и предпазните механизми в тези финансови институции. Създадени бяха редица правила, с които да се улесни преструктурирането на банките и по-ранното идентифициране на проблеми при тяхното функциониране.

В допълнение, въведена бе регулация и за дейността на агенциите за кредитен рейтинг, създадени бяха европейски надзорни органи в областта на банките, ценните книжа, застраховането и професионалните пенсионни фондове, както и Европейски съвет за системен риск.

В рамките на координацията на икономическите политики между държавите членки бяха въведени нови правила, като най-съществените от тях бяха за създаването на **Европейския семестър** и въвеждането на процедурата за макроикономическите дисбаланси. Посредством Европейския семестър се предоставя рамка за координация на икономи-

² За повече информация относно мерките за завършване на Икономическия и паричен съюз, виж следните документи на институциите на ЕС: Доклад на Жан-Клод Юнкер в тясно сътрудничество с Доналд Туск, Йерун Дейселблум, Марио Драги и Мартин Шулц (2015), „Завършване на европейския икономически и паричен съюз“, Европейска комисия, Брюксел, юни 2015 г.; Европейска комисия (2017), „Документ за размисъл относно задълбочаването на Икономическия и паричен съюз“, COM(2017) 291, Брюксел, 31 май 2017 г.; Европейска комисия (2017), „Документ за размисъл относно социалното измерение на Европа“, COM(2017) 206, Брюксел, 26 април 2017 г.; както и European Commission (2019), „Deepening Europe's Economic and Monetary Union: Taking Stock Four Years After the Five Presidents' Report“, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the European Central Bank, European Commission contribution to the Euro Summit on 21 June 2019, COM(2019) 279 final, Brussels, 12.06.2019.

³ Виж: Европейска комисия (2019), „Четвърти доклад относно напредъка по намаляване на необслужваните кредити и допълнително намаляване на риска в банковия съюз“, Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Европейския съвет, Съвета и Европейската централна банка, COM(2019) 278 final, Брюксел, 12.06.2019 г.

ческите политики в Европейския съюз и се дава възможност на страните от ЕС да обсъждат икономическите и бюджетните си планове и да следят напредъка в определени моменти от годината.⁴ Посредством процедурата за макроикономически дисбаланси се установяват, предотвратяват и се реагира на потенциално опасни макроикономически дисбаланси, които могат да се отразят негативно на икономическата стабилност в дадена страна от ЕС, еврозоната или ЕС като цяло.⁵

Списъкът от предприети мерки след кризата от 2007-2009 г. в икономическото и финансово управление в ЕС може да бъде продължен. Общият извод е, че след тази криза бяха въведени много реформи, които промениха значително начина, по който функционират финансовите институции, и механизмите, с които се стреми да се осигури финансова стабилност в ЕС. Всички тези мерки трябваше и да подпомогнат ЕС по-лесно да предотвратява нови кризи или да смекчава ефекта от тях.

3. Първоначални реакции на финансовия сектор и финансовото регулиране в ЕС

Колкото ЕС и неговият финансов сектор да се стремяха да прогнозират откъде може да се появи следващата криза, за да я предотвратят от по-рано, това се оказа непосилна задача. Кризата се появи най-неочаквано от здравния сектор посредством пандемията от COVID-19 и след това бързо се пренесе върху икономиките на страните от ЕС, спирайки цели отрасли на индустрията и услугите, увеличавайки безработицата, засилвайки съществуващите и създавайки много нови социални предизвикателства.

Финансовите пазари също регистрираха спад, като най-силно бяха повлияни пазарите на корпоративен дълг, именно поради негативните ефекти върху бизнеса, които COVID-19 причини. Всички останали сегменти на финансовите пазари също регистрираха значителен спад.

Добрата новина все пак е, че финансовите пазари не реагираха с паника на случващото се в здравния сектор и бизнеса. Надеждата е, че финансовият сектор ще продължи да изпълнява своята основна функция, а именно да осигурява средства за извършване на дейност в

⁴ Виж: страницата на Европейската комисия за Европейския семестър: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_bg.

⁵ За процедурите за макроикономически дисбаланси в ЕС, виж: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/macro-economic-imbalance-procedure_bg.

реалния сектор, който и без това в този момент изпитва сериозни трудности да намери ликвидни ресурси и капитали.

Институциите във финансовия сектор в ЕС предприеха спешни мерки за регулирането на нововъзникналите рискове. Европейските надзорни органи първоначално взеха мерки за използване на гъвкавостта на настоящата регулаторна рамка, с които да се омекотят ефектите от кризата. Някои от тези мерки бяха да се препоръча на финансовите институции да се откажат да преразпределят печалба и дивиденди на акционерите, като по този начин остане повече свеж капитал и резерви, да се направят препоръки също по отношение на счетоводното отчитане и други дейности на тези институции.⁶ Европейският банков орган прие също Насоки за законодателните и частните мораториуми върху плащания по кредити във връзка с COVID-19.⁷ Чрез тях стремежът е да се препоръчат добри практики при класификацията на изпълнението на кредитни и други договори. Целта на всички тези действия е от една страна да се предостави ликвидност на реалния сектор, но от друга – да не се наруши стабилността във финансовия сектор, което може да засили още по-чувствително ефектите от настоящата криза.

Освен насоки и препоръки ЕС започна да предприема и законодателни действия, с които да се реагира на кризата от COVID-19. На 28 април 2020 г. Европейската комисия отправя законодателно предложение за банковия сектор, чиято цел е да насърчи кредитирането на домакинствата и компаниите в Европейския съюз. Задачата на това предложение е да се даде възможност на банките да продължат да отпускат заеми, да се подпомогне икономиката и да се смекчат значителните икономически последици, породени от коронавируса.⁸

Освен във финансовия сектор, в ЕС мерки бяха предприети и на правителствено ниво, като някои от тях все още предстои да бъдат пуснати в действие. От изключителна важност е не само мащабът на мерките, но и бързината, с която те ще се реализират. На среща на Еврогрупата в разширен формат на 9 април 2020 г. държавите - членки на ЕС, одобриха споразумение за три важни защитни мрежи за работниците, предприятията и държавите, като целия пакет възлиза на стойност 540 милиарда евро. Надеждата е пакетът от мерки да

⁶ За повече информация, виж страниците на трите европейски надзорни органа: Европейски банков орган - <https://eba.europa.eu/>; Европейски орган за ценни книжа и пазари - <https://www.esma.europa.eu/>; Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване - <https://www.eiopa.europa.eu/>.

⁷ Виж: European Banking Authority (2020), „Guidelines on legislative and non-legislative moratoria on loan repayments applied in the light of the COVID-19 crisis“, EBA/GL/2020/02, 2 April 2020.

⁸ За повече информация, виж: Европейска комисия (2020), „Действия в отговор на коронавируса: Комисията приема пакет от мерки за банките, за да улесни кредитирането на домакинствата и фирмите в ЕС“, Съобщение за медиите, Брюксел, 28 април 2020 г.

заработи до 1 юни 2020 г. Държавните и правителствени лидери се споразумяха за създаването на Фонд за възстановяване, който да бъде достатъчен по своя мащаб и да бъде насочен към най-засегнатите сектори и географски части на Европа.⁹

И това не е всичко. Европейската централна банка предприе значителни интервенции на пазарите с цел да предостави ликвидност. Променени бяха правилата на фонд „Солидарност“ с цел той да може да финансира и държави, които са пострадали от здравна криза. Предприети бяха мерки за осигуряване на гъвкавост в прилагането на правилата за държавните помощи и в изпълнението на фискалните правила в ЕС. Обсъжда се следващата Многогодишна финансова програма за периода 2021-2027 г. да бъде с променен обхват и насоченост, за да може да се отговори на настоящата криза.

Независимо от предприетите мерки, трябва да се подчертае, че в първите дни на кризата ЕС не успя да реагира адекватно и по най-бързия начин на създалата се ситуация. Най-сериозни критики той претърпя по отношение на липсата на адекватна помощ за италианските власти в първите седмици на пандемията. След тези първоначални колебания ЕС се стреми да даде необходимия отговор на кризата, включително и по отношение на мерките във финансовия сектор.

4. Отговорът в България

Независимо от сериозния отговор на ЕС за справяне с кризата, причинена от коронавируса, се признава, че основната тежест за предприемането на мерки остава на национално ниво. България също не изостана и взе бързи решения, с които да подпомогне икономиката и бизнеса. По данни на Министерство на финансите към края на април 2020 г. около 4,5 млрд. лв. ресурс се насочват в полза на малкия и средния бизнес, самонаетите и за хората, които са в неплатен отпуск. Този ресурс се ангажира основно под формата на финансови инструменти. Два от тези инструменти са през Българската банка за развитие. Първият от тях е за предоставяне на гаранции и осигуряване на необезпечени кредити до 300 000 лв., предоставяни от търговските банки. Вторият е за отпускане на безлихвени кредити за защита на хората, лишени от възможността да полагат труд поради пандемията. Друг финансов инструмент се управлява от т.нар. Фонд на фондовете, като той е за отпускане на кредити с максимален размер до 3,6 млн. лв.¹⁰

⁹ За повече информация, виж: Европейски съвет (2020), „Заклучения на председателя на Европейския съвет след видеоконференцията с членовете на Европейския съвет“, 23 април 2020 г.

¹⁰ За повече информация, виж: Министерство на финансите (2020), „4,5 млрд. лв. ресурс под формата на финансови инструменти ангажира държавата за периода на кризата“, София, 21 април 2020 г.

Българската народна банка също предприе спешни мерки, за да може банковият сектор в страната да се пригоди към новата ситуация. На 19 март 2020 г. централната банка обяви пакет от мерки за 9.3 млрд. лв. във връзка с пандемията от COVID 19. По думите на БНБ тези мерки целят едновременно запазването на устойчивостта на банковата система и засилване на нейната гъвкавост за намаляване на негативните ефекти от ограниченията, произтичащи от пандемията. Основните мерки бяха насочени към допълнително укрепване на капитала и ликвидността на банките:

- капитализиране на пълния обем на печалбата в банковата система в размер на 1.6 млрд. лв.;
- отменяне на предвидените за 2020 г. и 2021 г. увеличения на антицикличния капиталов буфер с ефект от 0.7 млрд. лв.;
- увеличаване на ликвидността на банковата система със 7 млрд. лв. чрез намаляване на чуждестранни експозиции на търговските банки.

Българската народна банка обяви, че са налице и допълнителни мерки, с които да се гарантира безпроблемното функциониране на валутния борд, паричното обращение, платежните системи и банковия надзор.¹¹

В допълнение Българската народна банка утвърди представения от Асоциацията на банките в България проект на ред за отсрочване и уреждане на изискуеми задължения към банки и дъщерните им дружества – финансови институции. Този механизъм представлява частен мораториум по смисъла на цитираните вече насоки на Европейския банков орган относно законодателните и частните мораториуми върху плащания по кредити във връзка с COVID-19. Този частен мораториум осигурява възможност за промени в графика за изплащане на главницата и/или лихвите по задълженията, без да се променят ключови параметри по кредитния договор, в т.ч. вече договорените лихви. Съгласно тези правила могат да бъдат разсрочвани задължения за срок до 6 месеца, който да изтича до 31 декември 2020 г. Разсрочваните задължения трябва да са били редовно обслужвани или с просрочие не повече от 90 дни към 1 март 2020 г.¹² Необходимо е да се подчертае, че механизмът на отсрочка и конкретните параметри се избират по взаимно съгласие между банките и техните клиенти. Търговските банки не са задължени да приемат молбите на клиентите, а само определят ред, по който това може да се осъществява. Все още е рано да се оцени по какъв начин се прилагат тези мерки.

Интересно е да се отбележи и друга мярка на българските власти, а именно ускоряването на действията за приемането на страната

¹¹ Виж: Българска народна банка (2020), „Прессъобщение от 19 март 2020 г.“, София.

¹² Виж: Българска народна банка (2020), „Прессъобщение от 10 април 2020 г.“, София.

във валутния механизъм ERM II и Банковия съюз. Тези мерки не са пряко свързани с действията за предотвратяване на ефектите от COVID-19, планирани са най-малкото две години преди началото на тази криза, но също имат отражение към бъдещото развитие на икономиката и финансовия сектор в страната. Напредъкът по пътя към еврозоната се очаква да даде по-добър кредитен рейтинг и да насърчи инвестициите при нормализирането на ситуацията, а положителните ефекти от участието в Банковия съюз вече бяха споменати по-горе.

5. Изводи и препоръки

Най-важният извод, който може да бъде направен на този етап, е, че за разлика от предходната криза от 2007-2009 г., която стартира от финансовия сектор, в настоящата криза този сектор се опитва да се реваншира, като играе стабилизираща и стимулираща възстановяването функция. Все още, обаче, е твърде рано да се прогнозира дали ще се запази финансовата стабилност, както и дали финансовият сектор ще успее да играе своята роля на посредник за осигуряване на средства за реалния сектор. Всичко до голяма степен зависи и от продължителността и дълбочината на здравната и икономическата криза, както и кога би могло да се овладее настоящата пандемия.

На основния въпрос в настоящия доклад – успя ли финансовият сектор да се поучи от предходната криза и да извлече своите уроци, които сега да му помагат по-лесно да излиза от затруднени ситуации, засега би могло да се отговори положително. Осигуряването на допълнителни предпазни буфери в периоди на растеж, засилването на пруденциалните правила, натрупването на резерви, подобряването на управлението на банките и много други мерки заздравиха финансовия сектор. На този етап финансовият сектор реагира адекватно на настоящата криза, макар и в известна степен предпазливо, включително и поради неяснотите с продължителността и сериозността на ситуацията.

Възможно е да се отправят редица препоръки за по-нататъшни мерки, като и те трябва да се разглеждат с оглед променящата се ситуация.

Една от препоръките е за възможността да се използва гъвкавостта на настоящата правна рамка на ЕС, за да се преодолее кризата, както и да се направят само ограничени изменения в нея, с които да се отрази новата ситуация, причинена от COVID-19. Всички мерки трябва да са предпазливи, за да не се застраши финансовата стабилност, тъй като една финансова криза ще задълбочи още повече икономическата криза и ще предизвика по-сериозни социални проблеми. Именно това е и подходът на институциите на ЕС и тези в България.

Много е важно също така да се предприемат действия за избягване на увеличаването на дивергенцията в ЕС, особено по оста север – юг. Това разделение беше голямо още преди настоящата криза. Сега има сериозни опасения за още по-значително увеличаване на тези разминавания, включително и защото някои южни страни като Италия и Испания бяха много по-засегнати от кризата с пандемията.

Необходимо е да се избегне и увеличаването на социалните различия вътре в държавите членки. Съществува опасност от още по-голямо разделение в отделните социални кръгове на обществото, защото настоящата криза засегна особено силно по-слабите слоеве от него.

Настоящата криза, причинена от пандемията с COVID-19, не е първата, която засяга Европа. Европа досега винаги е излизала по-силна от поредната криза. За да може това да се случи и сега, е необходимо да се подобри координацията между отделните държави и да не се забравя, че Европа и ЕС освен всичко друго е и повече солидарност, особено в трудните ситуации.

Използвана литература:

1. Българска народна банка (2020), „Прессъобщение от 19 март 2020 г.“, София.
2. Българска народна банка (2020), „Прессъобщение от 10 април 2020 г.“, София.
3. Доклад на Жан-Клод Юнкер в тясно сътрудничество с Доналд Туск, Йерун Дейселблум, Марио Драги и Мартин Шулц (2015), *„Завършване на европейския икономически и паричен съюз“*, Европейска комисия, Брюксел, юни 2015 г.
4. Европейска комисия (2020), „Действия в отговор на коронавируса: Комисията приема пакет от мерки за банките, за да улесни кредитирането на домакинствата и фирмите в ЕС“, Съобщение за медиите, Брюксел, 28 април 2020 г.
5. Европейска комисия (2019), „Четвърти доклад относно напредъка по намаляване на необслужваните кредити и допълнително намаляване на риска в банковия съюз“, Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Европейския съвет, Съвета и Европейската централна банка, COM(2019) 278 final, Брюксел, 12.06.2019 г.
6. Европейска комисия (2017), „Документ за размисъл относно задълбочаването на Икономическия и паричен съюз“, COM(2017) 291, Брюксел, 31 май 2017 г.
7. Европейска комисия (2017), „Документ за размисъл относно социалното измерение на Европа“, COM(2017) 206, Брюксел, 26 април 2017 г.
8. Европейски съвет (2020), „Заклучения на председателя на Европейския съвет след видеоконференцията с членовете на Европейския съвет“, 23 април 2020 г.
9. Министерство на финансите (2020), „4,5 млрд. лв. ресурс под формата на финансови инструменти ангажира държавата за периода на кризата“, София, 21 април 2020 г.

10. European Banking Authority (2020), „Guidelines on legislative and non-legislative moratoria on loan repayments applied in the light of the COVID-19 crisis“, EBA/GL/2020/02, 2 April 2020.
11. European Commission (2019), „Deepening Europe’s Economic and Monetary Union: Taking Stock Four Years After the Five Presidents’ Report“, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the European Central Bank, European Commission contribution to the Euro Summit on 21 June 2019, COM(2019) 279 final, Brussels, 12.06.2019.
12. <https://eba.europa.eu/> - страница на Европейския банков орган.
13. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_bg - страница на Европейската комисия за Европейския семестър.
14. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/macroeconomic-imbalance-procedure_bg - страница за процедурите за макроикономически дисбаланси в ЕС
15. <https://www.eiopa.europa.eu/> - страница на Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване.
16. <https://www.esm.europa.eu/> - страница на Европейския стабилизационен механизъм.
17. <https://www.esma.europa.eu/> - страница на Европейски орган за ценни книжа и пазари.